

Lucrarea lui Radu Nedici propune, așa cum mărturisește autorul în considerațiile finale (p. 429), o reconstituire convingătoare, din perspectiva elitei ecleziastice interne, al cărei final rămâne deschis. Prelungit și în secolul al XIX-lea, fenomenul confesionalizării presupune investigații atente la raporturile sociale și la atitudinile din lumea românească rurală, ori la așteptările laicilor, care sunt dependente în viziunea sa de apelul la microistorie. Prin toate acestea (realizări și direcții ulterioare de investigație), contribuția sa se impune ca un reper în istoriografia subiectului.

DANIEL DUMITRAN



***Ortodocși și greco-catolici în Transilvania (1867-1916). Contribuții documentare*, vol. I/1-I/4, ediție, studiu introductiv și note de Macarie Drăgoi, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2013, 284 + 396 + 356 + 536 p.**

Subiect cu predilecție al istoricilor perioadei premoderne, schimbarea identității confesionale i-a preocupat, ca temă distinctă, ceva mai puțin pe cei dedicați modernității târzii, din motive nu foarte greu de

intuit. Tendința de modificare a cadrului legislativ din perioada neoliberalismului, prin proiectul de lege privind egala îndreptățire a confesiunii ortodoxe cu celelalte confesiuni (rămas totuși nesancționat), și ridicarea Episcopiei ortodoxe la rangul de Mitropolie, recunoscută în anul 1868, le-a conferit ortodocșilor un statut similar celui al greco-catolicilor din Transilvania. În plus, prioritățile mișcării naționale au contribuit la apropierea celor două ierarhii. Mobilitatea credincioșilor, în condițiile stabilizării frontierelor confesionale și ale noului context statal în care au evoluat cele două Biserici după anul 1867, nu mai implica astfel decât raporturile de la nivelul comunităților, ori motivațiile personale ale indivizilor. Devine astfel posibilă o comparație pe mai lungă durată, sub aspectul rațiunilor convertirii, pentru sesizarea eventualelor continuități sau diferențe de atitudine, de-a lungul perioadei de circa un secol și jumătate, ce desparte „dismembrația legii” de la mijlocul secolului al XVIII-lea de izbucnirea Primului Război Mondial. Lucrarea care prilejuiește o asemenea comparație aparține lui Macarie Drăgoi, astăzi Episcop ortodox al Europei de Nord, ea reprezentând suportul documentar al capitoului vizând relațiile interconfesionale din disertația susținută în anul 2008 pentru obținerea titlului de doctor în Teologie, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj¹.

prezent, când sunt convins că este vorba despre două personaje distincte, legate printr-un raport de filiație.

¹ Macarie Drăgoi, *Ortodocși și greco-catolici în Transilvania (1867-1916). Convergențe și divergențe* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2011), 466 p.

Este binevenită opțiunea autorului pentru publicarea integrală a dosarelor unor cazuri mai relevante de convertiri, astfel putând fi urmărită întreaga derulare a cauzelor, cu informări oficiale, procese verbale de investigație, luări de poziție și expuneri ale celor implicați. În cele patru tomuri ale lucrării, parte a unui proiect editorial mai vast (I, p. 23), sunt editate documente referitoare la șase parohii și două filii, provenind de la Arhiva Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei din Sibiu și serviciile județene Alba și Sălaj ale Arhivelor Naționale: Apahida și Băgaciu (județul Cluj), Rogoz (județul Maramureș) și Gothatea (județul Hunedoara), ca exemple de treceri de la confesiunea ortodoxă la cea greco-catolică; Săcel cu filia Dragomirești (județul Maramureș) și Stârciu cu filia Pria (județul Sălaj), pentru trecerile de la confesiunea greco-catolică la cea ortodoxă. Conform liniei de delimitare teritorială dintre cele două confesiuni românești la care se referă autorul (I, p. 5), localitățile menționate se aflau, cu o excepție (Gothatea), în zona preponderent greco-catolică din nordul Transilvaniei.

Cazurile selectate reprezintă exemple colective de schimbare a apartenenței confesionale, și nu treceri izolate, deși mențiunile despre cele din urmă nu lipsesc. Motivațiile, așa cum le ilustrează cazul Apahidei (1876-1879), țineau de multitudinea conflictualităților locale, care viciau coabitarea intracomunitară (I, p. 21), în fond de o nepotrivire între așteptările credincioșilor și interesul prioritar al celor doi candidați de a deveni titulari ai parohiei ortodoxe vacante. Convertirea ulterioară la greco-catolicism a unuia dintre ei, împreună cu majoritatea enoriașilor săi din Sic, a generat și probleme de natură patrimonială, precum cele din filia Băgaciu (1887-1906), prezentate în același prim tom al lucrării. În schimb, la Rogoz (1885-1887), este mult mai dificilă sesizarea dorințelor reale ale enoriașilor, în condițiile în care atât parohul titular, cât și aspirantul la un al doilea post de paroh își aveau susținătorii lor, iar acuzele ce curg de o parte și de alta rămân în mare măsură nelămurite; competiția dintre două familii cu influență în comunitate explică de fapt îndârjirea celor două tabere. Neregulile legate de proiectul edificării unei biserici noi, care au condus la un conflict între preot și comitetul parohial, caracterizează cazul Gothatea (1912-1917), unde tabăra ostilă parohului, deși minoritară, este mult mai vociferantă decât cealaltă, adoptând un ton lipsit de menajamente chiar și în corespondența cu Consistoriul din Sibiu; membrii ei sfârșesc prin părăsirea confesiunii ortodoxe în favoarea celei greco-catolice, cu toate că, în argumentele proferate, amenințaseră și cu trecerea la neoprotestanți.

Motivații similare au stat și la baza trecerilor inverse, de la confesiunea greco-catolică la cea ortodoxă, după cum o ilustrează cazul de la Stârciu (1904-1912). Problema respectării normelor în vigoare privind schimbarea confesiunii apare și aici, în timp ce motivația inițială a opțiunii credincioșilor a constat în neglijarea așteptărilor lor, prin numirea unui paroh pe care nu-l agreau; reiese însă și dorința lor de a scăpa de contribuțiile prea împovărătoare percepute de preotul greco-catolic. Indecizia acestora nu avea să dispară, dacă ținem seama de caracterizările propriilor enoriași făcute de preoții ortodocși ai comunității convertite: „care le vor da toate în cinste și le vor face, la acea religie vor sta” (III, p. 151, un alt exemplu la p. 277), ori de convingerea credincioșilor că „acum și dincolo e tot atâta, fiind scărițat birul și stolele ca și la noi” (p. 228). Atitudinea enoriașilor față de preoți a fost și ea schimbătoare, evoluând de la primirea entuziastă la reproșarea neglijării sau încălcării îndatoririlor preoțești, acuzație care nu era, probabil, cu totul lipsită de fundament. Regăsim și aici amenințarea trecerii la „pocăiți”, pe fondul insatisfacției față de propriul paroh (p. 291, 293), dar și reacții mai

insolite pentru începutul secolului XX: preotul greco-catolic îi avertiza pe credincioșii convertiți „să se întoarcă înapoi, căci de nu toți vor merge în iad, nu numai cei trecuți, ci și noi pentru ei” (p. 72). El nu s-a bucurat însă de succesul lui Visarion Sarai, pentru că „oamenii au rămas ca piatra” (*ibidem*).

Cel mai consistent volum este consacrat tentativei de trecere la confesiunea ortodoxă a credincioșilor din Săcel și Dragomirești (1900-1917). Dificultățile administrative legate de organizarea unei parohii ortodoxe într-un teritoriu dominat de greco-catolici, dar și nerespectarea formelor legale de schimbare a apartenenței confesionale, ori frecvența schimbare a parohilor constituie subiectul unui mare număr de documente. Rațiunea principală a dorinței de convertire o reprezenta și aici insatisfacția față de preoții greco-catolici, care le percepeau contribuții exagerate (IV, p. 95, 148, 272), în timp ce ei se așteptau ca aceștia să fie „adevărați părinți [...], și să aibă cunoștințele de lipsă și bunăvoința ca să știe și să vrea a fi îngeri păzitori a cauzelor noastre în tot locul” (p. 376). „Legea” nu pare să joace nici de această dată un rol prea mare, din moment ce ei amenințau cu trecerea la reformați sau luterani (p. 51, 66), la „legea ministrului” (p. 54), ori să rămână în „legea civilă” (p. 74). Dimpotrivă, chiar ei erau descriși de preoții uniți ca înnoitori, ca și cum aceștia s-ar fi inspirat din limbajul antiunit al secolului anterior: „[...] preoții uniți public au spus poporului „că însuși poporul spune” că nu avem cruce, n-avem Credeu și cum că cei ce trec, se leapădă de Dumnezeu, de cruce etc.” (p. 122). Este drept că, inițial, ei ar fi mărturisit „că părinții lor le-au spus, că ei au fost greco-orientali și că vor a se reîntoarce iarăși la religia părinților” (p. 95, scrisoare a mitropolitului Ioan Mețianu), dar mai târziu rememorați astfel întreaga lor acțiune:

„Noi săcenii amu-s 10-12 ani ne-am înțeles să ne căpătăm preot din Ardeal și la sfatul câtorva oameni de aici cu gura mare am început să facem treceri de la preoții ce au fost în sat, fără să știm cum se fac acelea bine și fără să vrem noi a ne face orientali, și numai târziu am văzut că noi dară ne-am lăsat lege și suntem orientali, când apoi ne-a fost rușine să ne mai facem lucruri. Atunci oamenii care ne-au amăgit au făcut larmă în sat că lege orientală îi lege mai ușoară că nu trebuie să dăm preotului numai 10 bani plata anuală, 2 zloți un prohod mare, pentru că preotul are plată de la Sibiu și de la Sibiu îndată peste 2-3 ani ne va face biserică cu trei turnuri fără să știe satu de ceva greu și necaz. [...] Apoi [...], de 10-12 ani n-avem nimic la biserică noastră, [...] și asta vedem noi că poate pentru aceea cu toți câți suntem orientali nu pentru aceea ne-am făcut că doar legea în care ne-am născut și botezat a fost rea și doar astă lege ar fi mai bună [...]. Azi e vai de capul nostru de când au intrat orientarea în sat s-au tot perindat preoții cred că acesta de amu al treisprezecelea, unul a fost într-un fel, altul în altul. Acest preot de amu îi om de omenie, dar știe Dumnezeu că de învățat că știe da un sfat, o povață nu își cască gura pentru operare oamenilor în adunările sătești, gândești că se teme de oameni, nu știe nici unguerește, nu știe către scrisoare unguerească ori să dea un sfat, fără trebe să mergem la jidovi. [...] Frații catolici se întăresc pe toată ziua, că au un preot harnic de nu-i în sat, cuminte și învățat ca un fiscarș care se luptă pentru binele satului, ține piept cu jidovimea puternică pentru apărarea oamenilor, a făcut biserică din nimica, așa mare și frumoasă decât nu-i în Maramureș, a făcut școală mare și frumoasă românească în față cu biserică, a făcut bancă pentru oameni să-i scape de mâna

jidovilor.” (pp. 493-494, scrisoare nedată, scrisă în numele a 60 de săteni ortodocși din Săcel).

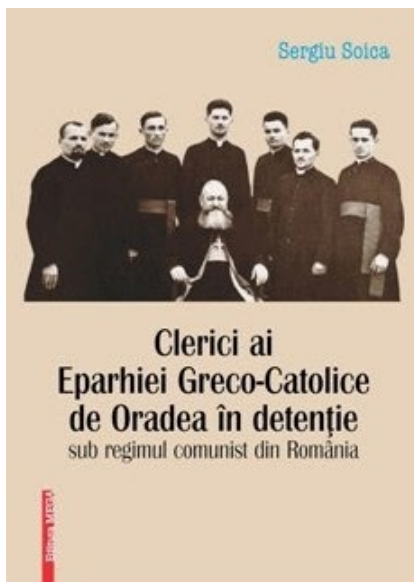
Portretul pe care l-a creionat credincioșilor comisarul Grigore Pletosu în anul 1908 (p. 418) corespunde acestei autodescrieri, atât în privința caracterului lor spiritual, cât și (mai ales) a profilului dorit al preotului.

Ceea ce apropie toate aceste cazuri este reflectarea vocii credincioșilor, cu așteptările lor, mult mai concretă și mai puțin emoțională decât atunci când era în discuție raportarea la „lege”, chiar dacă ea nu era neapărat și lipsită de partizanat. Din acest punct de vedere, este evidentă o modificare de atitudine, ilustrată și de detașarea cu care sunt afirmate alte opțiuni confesionale, cu totul neconforme tradiției ortodoxe. Aparentele similarități de discurs cu perioada confruntărilor confesionale din secolul anterior aveau mai degrabă un caracter retoric. În concluzie, volumele prezentate oferă posibilitatea unei utile decriptări a mecanismelor ce au generat deciziile de schimbare a identității confesionale a credincioșilor români din Transilvania epocii moderne târzii.

DANIEL DUMITRAN

Sergiu Soica, *Clerici ai Eparhiei Greco-Catolice de Oradea în detenție sub regimul comunist*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2014, 334 p.

Cartea d-lui Sergiu Soica, *Clerici ai Eparhiei Greco-Catolice de Oradea în detenție sub regimul comunist din România*, a apărut în anul 2014 la Editura Mega din Cluj-Napoca. Pe parcursul celor 334 de pagini, autorul a schițat 54 de articole biografice legate de preoții încardinați Episcopiei Greco-Catolice de Oradea. Lucrarea a fost concepută de autor după modelul unei lucrări anterioare, dedicate Eparhiei Greco-Catolice de Lugoj¹.



Cu o copertă și un design atrăgător, după o lectură atentă, cartea se prezintă într-o formulă istoriografică „webografică”, majoritatea biografiilor având la bază surse electronice de tipul fișei matricole penale de pe site-ul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoriei Exilului Românesc (IICCMR)², și din raportul „procesul comunismului”. Comparativ cu lucrarea anterioară, dedicată Eparhiei de Lugoj – unde autorul a fost familiarizat atât cu geografia locului cât și cu bibliografia locală dedicată Bisericii Greco-Catolice –, în cartea de față,

¹ *Martiri și mărturisitori sub regimul comunist. Eparhia Greco-Catolică de Lugoj* (Târgu Lăpuș: Galaxia Gutenberg, 2013), 368 p.

² Accesat în 9 decembrie 2014, <http://www.iiccr.ro>.